

Külpolitikai várakozások Barack Obama második elnöki ciklusa előtt

Barack Obama 2013. január 20-án¹ kezdi meg második elnöki ciklusát. Jóllehet a régi-új elnök megújult külpolitikai-nemzetbiztonsági csapattal vág neki a következő négy esztendőnek, a csapattagjelöltekből kirajzolódó kép a megelőző négy év külpolitikájának folytatását sejteti.

Jelen elemzésünkben előbb röviden bemutatjuk a második Obama-adminisztráció új nemzetbiztonsági csapatának kulcsszereplőit,² majd ezt követően – összefoglalva a Carnegie Endowment for International Peace³ közelmúltban megjelent tanulmányát – áttekintést adunk az Obama-adminisztráció legfontosabb külpolitikai kihívásairól és lehetőségeiről. Mindenekelőtt azonban felsorolásszerűen érdemes felidézni Barack Obama külpolitikájának ciklusokon átívelő jellemzőit. Ezek a következők:

- multilateralizmusra való törekvés: aktív diplomácia az amerikai érdekek előmozdításáért;
- unilateralizmus a létfontosságúnak vélt nemzetbiztonsági érdekek védelmezése terén: fenntartja a jogot az erő egyoldalú alkalmazására egyes nemzetbiztonsági kérdéseket illetően (pl. terrorizmus);
- pragmatizmus: készség a tárgyalásra az ellenséges országokkal;
- részleges „visszavonulás”: az amerikai globális katonai szerepvállalás csökkentése;
- a geopolitikai figyelem további eltolódása Ázsia felé, miközben a közel-keleti régiótól továbbra sem tud „szabadulni”.

A kulcsszereplők

John Kerry – külügyminiszter

Amerikai elemzői vélemények szerint kevés olyan felkészült jelölt van az amerikai külügyek irányítására, mint John Kerry.⁴ Az idén 70 éves massachusettsi demokrata politikus 1984 óta tagja a szenátusnak, öt cikluson keresztül volt a külügyi bizottság tagja, melynek külügyminiszteri kinevezéséig elnöke is volt. E pozíciójából fakadóan az elmúlt évtizedekben rendkívül szerteágazó nemzetközi kapcsolatai alakultak ki a világ vezető politikusaival.

A jómódú keleti parti családból származó, a Yale egyetemen jogászként végzett politikus gyermekkorától jelentős részét Franciaországban töltötte, így folyékonyan beszél franciául. Kerry katonaként részt vett a vietnami háborúban, ahol szolgálataiért többször kitüntették, ám miután visszatért az Egyesült Államokba, a háborúellenes mozgalom egyik vezető személyisége lett. Az 1970-es években kerületi ügyészként és ügyvédként dolgozott.

John Kerry külpolitikai világképét tekintve liberális nézeteket vall, emellett pragmatikus politikusnak tartják, aki nagy hangsúlyt helyez a diplomáciai kapcsolatok erősítésére, a partnerországokkal való együttműködésre, az Egyesült Államok ellenfeleivel való párbeszéd szükségességére. A katonai erő alkalmazását nem veti el, ahogy az elmúlt évtizedek amerikai katonai intervencióit is rendre támogatta, de nem tekinthető erősen intervencionista pártinak. Az elmúlt

¹ Mivel ez évben január 20-a vasárnapra esik, a nyilvános ceremóniális beiktatásra január 21-én kerül sor.

² A nemzetbiztonsági főtanácsadó továbbra is Tom Donilon marad, róla bővebben lásd Varga Gergely: Költségvetési kényszer és stratégiai viták az Egyesült Államokban. *SVKI Elemzések*, 2011/6.

http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2011/SVKI_Elemzesek_2011_6.pdf

³ Erika T. Matthews: Global Ten: Challenges and Opportunities for the President 2013. December 2012. Carnegie Endowment for International Peace. http://carnegieendowment.org/files/global_ten.pdf

⁴ John Kerry – US Senator for Massachusetts <http://www.kerry.senate.gov/>

évtizedekben támogatója és szorgalmazója volt az amerikai szerepvállalás megerősítésének a nemzetközi szervezetekben, intézményekben és normákban, így például jelentős szerepet vállalt a START III szerződés ratifikációjában.⁵ Támogatta az iraki háborút, ám az inváziót követő növekvő kihívások és veszteségek közepette, valamint mert nem kerültek elő a vélt tömegpusztító fegyverek, egyre kritikusabbá vált az adminisztráció Irak-politikáját illetően. A 2004. évi elnökválasztási küzdelemben a demokraták jelöltjeként többször kritizálta a Bush-kormányzat unilateralizmusát.

Barack Obamával az elnök szenátusi évei óta szoros munkakapcsolatban van, s az elmúlt négy évben is jelentős szerepet vállalt a demokrata adminisztráció külpolitikai céljainak elősegítésében, különösen az afganisztáni és pakisztáni kapcsolatokat illetően.⁶

Chuck Hagel – védelmi miniszter

Barack Obama Chuck Hagel⁷ volt nebraskai szenátort jelölte a védelmi minisztérium élére. A 67 esztendőes republikánus Hagel 1997 és 2008 között volt tagja az amerikai szenátusnak, ahol különösen a külügyi bizottságban volt aktív. Kerryhez hasonlóan a vietnami háború többször kitüntetett veteránja, s az ott szerzett tapasztalatok meghatározó befolyással voltak külpolitikai nézeteire. Politikusi pályája előtt főleg az üzleti életben dolgozott, de az 1980-as években – a Reagan-kormányzat alatt – a veteránok ügyeivel foglalkozó hivatal helyettes vezetője is volt. 1996-ban választották szenátorrá. Szenátusi megbízatásának végét követően is aktív közéleti szerepet vállalt, többek között az Amerikai Atlanti Tanács elnökeként, a Georgetown Egyetem oktatójaként, és nem utolsósorban Obama elnök hírszerzési tanácsadó testületének helyettes vezetőjeként.

Chuck Hagelt pragmatikus, a realista irányvonalhoz közel álló republikánus politikusnak tartják, aki az utóbbi években meglehetősen sok kérdés tekintetében elkülönült a republikánus párton belül hangadó neokonzervatív és keményvonalas külpolitikai irányvontól. Hagel ugyanis óvatos és egyben pragmatikus külpolitikát, benne a nemzetközi amerikai katonai szerepvállalás csökkentését, a katonai erő minél körültekintőbb alkalmazását szorgalmazza.⁸ Ehhez kapcsolódóan az utóbbi években síkra szállt a Pentagon költségvetésének mérsékelt csökkentése mellett. Noha Hagel is támogatta az iraki háború megindítását, a következő években a Bush-kormányzat Irak-politikájának egyik legélesebb kritikusává vált. Többször bírálta az Egyesült Államok kemény Irán-ellenes politikáját, benne az egyoldalú amerikai szankciókat, amelyek helyett jóval nagyobb diplomáciai erőfeszítést szorgalmazott a vitás kérdések rendezésére. A szenátus tagjainak nagy többségéhez képest kritikusabb Izraellel, illetve az Izraelt támogató amerikai lobbiszervezetekkel szemben. Különösen ez utóbbi nézetei és egyes nyilatkozatai miatt – például az „izraeli lobbí” helyett egy alkalommal „zsidó lobbí” említett⁹ – Obama jelölései közül a leghangosabb kritikák Hagel személyét érték. Elsősorban a republikánus politikusok táborából kapott bírálatokat, s a védelmi miniszteri szenátusi meghallgatást követően a jelölésével kapcsolatban jó néhány ellenszavazatra számíthat majd a Fegyveres Erők Bizottságában.

⁵ How New START will improve our nation's security. *The Washington Post*, July 7, 2010.

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/07/06/AR2010070603942.html>

⁶ Obama Expected to Name Kerry as Secretary of State. *The New York Times*, December 16, 2012.

http://www.nytimes.com/2012/12/17/us/politics/obama-expected-to-name-kerry-as-secretary-of-state.html?_r=0

⁷ Chuck Hagel – Chairman of the Atlantic Council. <http://www.acus.org/users/chuck-hagel>

⁸ Barack Obama, Chuck Hagel and John Brennan – Similar visions. *The Economist*, January 7, 2013.

<http://www.economist.com/blogs/democracyinamerica/2013/01/barack-obama-chuck-hagel-and-john-brennan>

⁹ Wiesenthal Center blasts Chuck Hagel pick. *Politico*, January 8, 2013.

<http://www.politico.com/story/2013/01/wiesenthal-center-blasts-hagel-pick-85922.html>

John Brennan – CIA-igazgató

John Brennan¹⁰ a Nemzetbiztonsági Tanács belbiztonsági és terrorizmus elleni részlegének vezetőjeként Obama elnök első számú terrorizmusellenes tanácsadója volt az elmúlt években. Brennan a kormányzati szerepvállalást megelőzően 25 éven keresztül a CIA-nál dolgozott, folyékonyan beszél arabul, és elsősorban a közel-keleti térségre és Dél-Ázsiára specializálódott.¹¹ 2001-ben a Bush-kormányzat alatt a CIA igazgatóhelyettese lett, így rálátása volt a Bush-adminisztráció terrorizmus elleni háborújának részét képező, sok kritikát kapott, az emberi jogokat sértő intézkedésekre és technikákra. A CIA élére történő kinevezésére 2009-ben sajtóhírek szertart azért nem került sor, mert támogatta ezeket a vitatott intézkedéseket.

Brennan már a 2008. évi elnökválasztási kampányban is Obama tanácsadója volt, elnöksége kezdetén pedig a Nemzetbiztonsági Tanácshoz került. Az elmúlt elnöki ciklusban ebbéli minőségében meghatározó szerepet játszott az adminisztráció terrorizmus elleni stratégiájának kidolgozásában és végrehajtásában. Így kulcsszerepe volt az al-Káida elleni fedett műveletek, elsősorban a dróntámadások jelentős számbeli és földrajzi kiterjesztésében, valamint az Oszama bin Laden kézre kerítésére irányuló műveletek irányításában.

Kihívások

A költségvetési szakadékon túl: megtakarítások, egészségügy, társadalmi egyenlőtlenségek¹²

A következő években az Egyesült Államok nemzetközi pozícióját alapvetően meghatározó tényező lesz, hogy az adminisztráció hogyan lesz képes kezelni az ország gazdasági és pénzügyi problémáit. Az akut és hosszabb távú költségvetési problémákon túl, ezek mögöttes okaként alapvetően háromféle pénzügyi kihívással kell szembenéznie az Egyesült Államoknak: a megtakarítások alacsony szintjével, az egészségügyi és nyugdíjkiadások kordában tartásával, valamint a jövedelmi különbségek mérséklésével.

Az amerikai megtakarítások GDP-hez viszonyított mértéke az OECD-országok között az egyik legrosszabb, jelenleg negatív tartományban van. Összehasonlításképp: Németorszáé és Japáné 6% feletti, Kínáé pedig 40% körül van. Az eladósodottság nemcsak a kormányzati szektort sújtja, hanem a lakosságot is, márpedig a gazdasági növekedés alapját jelentő beruházások belső forrásai alapvetően a megtakarításokból származhatnak.

Hosszú távon a költségvetési egyensúlyra a legnagyobb veszélyt a növekvő egészségügyi és nyugdíjkiadások jelentik. Az Egyesült Államokban 2012-ben a GDP 18%-át költötték egészségügyi kiadásokra, ami 80%-kal több az OECD átlagánál, a legfontosabb egészségügyi mutatókban azonban az USA rendre elmarad ettől az átlagtól. A központi költségvetés tavaly a GDP 10%-ának megfelelő összeget költött az egészségügyre, de ez 2030-ra 16%-ra változhat. A szövetségi nyugdíjprogramot megvalósító Medicare kiadása az előrejelzések szerint ugyanezen időszak alatt a GDP 2,8%-áról 5,6%-ra¹³ növekszik majd. A nagy jövedelmi különbségek hosszú távon több szempontból is veszélyeztetik a gazdasági növekedést. Egyrészt a növekvő létszámú, alacsony jövedelmű réteg mind nagyobb szociális kiadásokat ró az államra, s ennek forrásait más, a gazdaságot közvetlenül serkentő területektől – például a beruházásoktól, kutatás-fejlesztéstől – kell elvonni. Másrészt a szűkülő jövedelmek negatívan hatnak a keresletre, amelyet további hitelekkel csak gyorsan növekvő kockázatok mellett lehetne pótolni. Harmadrészt a jövedelmi különbségek növekedése idővel kikezdi a társadalom politikai kohézióját is, mivel

¹⁰ Who Is John Brennan, the Man Touted to Be the Next CIA Director? *The DailyBeast.com*, November 22, 2012.

<http://www.thedailybeast.com/articles/2012/11/22/who-is-john-brennan-the-man-touted-to-be-the-next-cia-director.html>

¹¹ A CIA Veteran transforms U.S. counterterrorism policy, October 24, 2012, http://articles.washingtonpost.com/2012-10-24/world/35499428_1_drone-strikes-brennan-obama-administration

¹² Global Ten: Uri Dadush – Moisés Naím: Beyond the Fiscal Cliff: Savings, Healthcare, and Inequality.

¹³ Federal Entitlement Spending Multiplies – Mercatur Center, George Mason University. December 9, 2009 <http://mercatur.org/publication/federal-entitlement-spending-multiplies>

polarizáltabbak lesznek az egyes társadalmi csoportok érdekei. Így fennáll a veszélye annak, hogy a konszenzusos politikai döntéshozatal helyett a politikai állóháború és döntésképtelenség lesz egyre inkább jellemző.

A költségvetés rendbetételéhez tehát szükség van a jóléti jellegű kiadások reformjára, s a védelmi kiadások visszafogása terén is lenne még mozgástér, tekintettel az elmúlt évtized dinamikus növekedésére ebben a szektorban. A megtakarítások növelése és a versenyképesség erősítése miatt szükséges lenne az adók súlypontjának áthelyezése a jövedelmekről a fogyasztásra, továbbá hosszú távú versenyképességi, valamint környezetvédelmi szempontok alapján a szénhidrogénekhez kapcsolódó károsanyag-kibocsátási adók növelésére.

Mindezek mellett is fontos hangsúlyozni, hogy az Egyesült Államok más vezető gazdasági hatalmakhoz képest továbbra is rendkívül előnyös pozíciókkal rendelkezik ahhoz, hogy gazdasági-pénzügyi nehézségeit sikerrel rendezze. Az USA továbbra is a világ legnagyobb gazdasága, s bár Kína e pozícióját akár egy évtizeden belül is elveheti, az ázsiai ország továbbra is jóval szegényebb marad, jelentős hosszú távú gazdasági, politikai és társadalmi kihívásokkal. Az Egyesült Államok a termelékenység tekintetben továbbra is az élvonalba tartozik, a kutatási és fejlesztési kapacitások, illetve az innováció terén pedig továbbra is őrzi jelentős előnyét. Jelentős versenyképességi előnyt biztosít az amerikai gazdaság számára az utóbbi években az új technológiáknak köszönhetően dinamikus növekvő hazai földgáz- és kőolaj-kitermelés. Ráadásul az USA továbbra is a legjelentősebb befektetési célpont: 2006 és 2011 között az összes külföldi tőkebefektetés 13,7%-a irányult az USA-ba, míg Kína csak 8,7%-al részesült ebből. Amerika a hosszú távú népesedési mutatókban kedvezőbb pozíciót rendelkezik, mint Európa vagy Kína.

Elkerülni a katasztrofális bukást Afganisztánban¹⁴

Az ISAF-misszió 2014. évi befejezéséhez közeledve az Afganisztán jövőjével kapcsolatos kérdések továbbra is nyitottak. A belső afgán és a külső regionális szereplők egyaránt a konfliktus és instabilitás erősödésére számítanak a nemzetközi erők döntő részének kivonulásával. Az Afganisztán előtt álló kihívások továbbra is rendkívül komplexek, s ezek közül itt és most csak néhányat emelünk ki.

A központi afgán kormányzat továbbra is korrupt és tehetetlen, az afgán lakosság szemében pedig a nemzetközi erők védik e korrupt és tehetetlen kormányzatot, miközben a tevékenységük is számos esetben ellenérzéseket, ellenséges érzületet vált ki az afgánok körében. Az elmúlt években az Egyesült Államok és szövetségesei túl nagy hangsúlyt helyeztek az afgán hadsereg mennyiségi növelésére, miközben a kormányzati és politikai problémák kezelése elmaradt. Emellett Washington rendkívül lassan értette meg Afganisztán külső, regionális környezetének politikai-hatalmi dinamikáját, mindenekelőtt Pakisztán szerepét, s ennek következtében vele kapcsolatos politikája sem volt megfelelő.

Az Egyesült Államoknak a jövőben csökkenő katonai jelenléttel és erőforrásokkal kell a fenti kihívásokat kezelnie annak érdekében, hogy a konfliktus 2014 után ne eszkalálódjon. A béke és a stabilitás minimális feltételeinek megteremtése, illetve fenntartása megköveteli, hogy az amerikai vezetés az eddigieknél nagyobb hangsúlyt helyezzen a belső politikai és kormányzati problémák kezelésére. Mindez komoly kompromisszumkészséget igényel az Obama-adminisztrációtól. Másfelől újabb erőfeszítéseket kell tennie a kérdéskör regionális kezelésére, beleértve India és Irán bevonását a folyamatba, valamint az amerikai-pakisztáni kapcsolatok felülvizsgálatának kilátásba helyezését, amennyiben Iszlámábád legitim afganisztáni érdekeltségeinek figyelembevételén túl mutató destabilizáló szerepet játszik Afganisztánban.

¹⁴Global Ten: Sarah Chayes – Frederic Grare: Avoiding Catastrophic Failure in Afghanistan

Az iráni nukleáris fenyegetés¹⁵

Barack Obama félszívvel történő nyitása Irán felé elnökségének kezdetén kevés eredményt hozott a nukleáris viták rendezése tekintetében, ám elősegítette a nemzetközi nyomás fokozását Teheránnal szemben. Jelenleg a korábbiakhoz képest jóval erőteljesebb és szélesebb körű nemzetközi szankciókkal néz szembe a teheráni rezsim, ami immár az iráni gazdaságot is súlyosan érinti. Ugyanakkor nincsenek arra utaló jelek, hogy az iráni vezetés a nyomásgyakorlás hatására megváltoztatná politikáját. A tényleges politikai hatalmat birtokló Khameni ajatollah számára azonban közeleg az idő, amikor el kell döntenie, hogy megegyezéssel vagy nukleáris fegyver birtokában próbálja elérni a nemzetközi szankciók mérséklését. Természetesen mindkét választás – különösen az utóbbi – jelentős kockázatot jelent a rezsim számára.

Mindez értelemszerűen függ attól is, hogy a Nyugat milyen javaslatot kész kialakítani Teherán számára a megegyezésre. A nyugati erőfeszítések mindvégig arra irányultak, hogy olyan mechanizmusokat kényszerítsenek rá Iránra, amelyek keretében nukleáris programja mellett se legyen képes nukleáris fegyver előállítására. Teherán azonban mindezt szuverenitásának megsértéseként és kettős mérceként értelmezi, hiszen olyan korlátozásokat akarnak rákényszeríteni, amelyek más békés célú nukleáris programmal rendelkező országokra – mint például Németországra vagy Japánra – nem vonatkoznak. Ugyanakkor pedig Irán maga sem teljesíti a Nemzetköz Atomenergia-ügynökség értékelése szerint számára is irányadó nukleáris verifikációs kötelezettségeket. A szorosan a nukleáris programhoz kapcsolódó tartalmi kérdéseken túl rendkívül sok múlik az amerikai–iráni kapcsolatok egészének minőségén. A bizalmatlanság áttöréséhez mindkét fél politikai vezetésének komoly erőfeszítéseket kellene tennie. Obama lehetőségeit ráadásul jelentősen korlátozza az erőteljesen Irán-ellenes és Izrael-barát kongresszusi belpolitikai háttér. Mindez felerősíti az iráni vezetésen belül azokat a félelmeket, amelyek szerint az USA valódi célja a rezsimváltás Teheránban. A párbeszéd fenntartása nemcsak a megegyezéshez elengedhetetlen, hanem ahhoz is szükséges, hogy a fegyveres konfliktus elkerülhető legyen.

Új nagyhatalmi kapcsolatok Pekinggel¹⁶

Távlatilag az ázsiai-csendes-óceáni térség fejlődése, s ezen belül az amerikai–kínai kapcsolatok lesznek a legnagyobb hatással az Egyesült Államok nemzetközi pozíciójára, e kapcsolatok pedig nemcsak a két nagyhatalomra, hanem a világgazdaság és világpolitika egészére is hatással vannak. Az Obama-adminisztráció által meghirdetett Ázsia felé fordulás az előbbieket kívánta megjeleníteni, ám a stratégia 2012 folyamán némileg letért az ideális pályáról. Egyrészt túlságosan nagy hangsúlyt helyeztek a katonai aspektusokra, az USA ázsiai katonai jelenlétének megerősítésére. Mindez a 2012 folyamán felerősödő dél-kínai-tengeri szigetvitákkal párosulva, amelyekbe közvetve Washington is több ízben belesodródott, azt az érzést erősítette Pekingben, hogy az amerikai stratégia egyedüli célja Kína feltartóztatása. Másrészt ugyanakkor gazdasági és kereskedelmi téren – részben az amerikai választási év miatt – kevés előrelépés történt az Egyesült Államok részéről.

Sok múlik azon, hogy az új kínai vezetés hogyan tudja majd konszolidálni a hatalmát, megerősíteni a legitimitását, s mindebben milyen szerepet szán a külpolitikának. A bizalom növelése céljából a kormányzati és katonai munkakapcsolatok erősítése mindkét nagyhatalomnak érdekében áll. A kétoldalú kapcsolatokban a legfontosabb aktuális kérdések jelenleg a kereskedelmi kapcsolatok, a regionális biztonsági kérdések közé tartozó szigetviták, valamint Észak-Korea. Az Egyesült Államoknak óvatosan kell egyensúlyoznia ahhoz, hogy miközben délkelet-ázsiai

¹⁵ Global Ten: Karim Sadjadpour – George Perkovich: The Iranian Nuclear Threat.

¹⁶ Global Ten: Douglas H. Paal – Paul Haenle: A New Great-Power Relationship With Beijing.

szövetségeseivel is szorosabbra fűzi kapcsolatait, azok ne használják ki egyoldalúan Peking ellenében.

*Új nap virrad az arab világra*¹⁷

Az Egyesült Államoknak a korábbiakhoz képest jóval bizonytalanabb, kiszámíthatatlanabb és gyorsabban változó Közel-Kelettel kell szembenéznie. Az amerikai kormányzatnak ebben az új környezetben, különösen az átmenet alatt álló államokhoz fűződő viszonyában a teljesítményre, s nem az ideológiára kell fókuszálnia. Washington politikáját a pragmatizmus és realizmus kell, hogy vezérelje, ugyanakkor a saját maga által hirdetett értékeknek sem szabad hátat fordítania. Ahogy korábban is, ez az új politikai környezetben is rendkívül nehéz feladat lesz, de Washingtonnak tudatában kell lennie, hogy csökkenő regionális befolyását részben annak köszönheti, hogy ezen a téren mennyire kontraproduktív politikát folytatott az elmúlt évtizedekben.

Az USA befolyása és hatása a politikai változások jelentős részére marginális, s ennek megfelelően kell alakítania az amerikai célokat. Ehhez kapcsolódóan nyitnia kell a politikai iszlám felé, egyben fel kell ismernie annak sokszínűségét és változó jellegét. A kétoldalú kapcsolatokban és a támogatások terén a személyek helyett az intézményekre kell helyezni a hangsúlyt – így növelhető a kiszámíthatóság, erősíthető a normatív alapú intézményrendszer. Hasonlóképpen a liberális politikai erők nyílt és látványos támogatása helyett a demokratikus intézményrendszer és a civil társadalom erősítésére érdemes fókuszálnia.

Szíria kapcsán továbbra is az ellenzék egységének elősegítése az elsődleges feladat, és arra építve a diplomáciai erőfeszítések folytatása Asszad rezsimjének elszigetelésére. Az amerikai érdekek és értékek konfliktusa különösen szembetűnő az öböl menti arab államokhoz fűződő viszonyban. Washingtonnak a politikai reformok keresztülvitele érdekében erőteljesebb nyomást kell gyakorolnia ezekre az államokra.

Az izraeli–palesztin konfliktus tekintetében fel kell ismernie, hogy a béke-megállapodás tető alá hozására vagy most kerül sor, vagy soha. A „békefolyamat” a halogatás és a kudarc szinonimájává vált, amely jórészt arra szolgál, hogy kész tények elé állítsa a világot. Az Egyesült Államok aktív részvétele és nyomásgyakorlása minden érintett félre elengedhetetlen a konfliktus rendezése érdekében.

Lehetőségek

*Kőolaj- és földgázkonjunktúra*¹⁸

A technológiai fejlődésnek köszönhetően az Egyesült Államok hazai kőolaj- és földgáz-termelése jelentősen növekedett az elmúlt években. Különösen szembetűnő volt a fejlődés az úgynevezett palagáz kitermelését illetően, aminek köszönhetően a következő évtizedre az USA előreláthatólag már nem szorul gázimportra. A növekvő hazai energiatermelés számos előnnyel jár: csökkenti az energiaárakat, növeli a foglalkoztatottságot, csökkenti a külkereskedelmi hiányt, növeli az amerikai gazdaság versenyképességét. Ezen felül jelentős geopolitikai előnyök is társulnak hozzá: az Egyesült Államok csökkentheti függőségét a nagy olajtermelő, ám gyakran politikai instabilitással küszködő régióktól, így mindenekelőtt a Közel-Keletől. Ám a globális olaj- és gázpiacoktól, azok meghatározó trendjeitől és sokkjaitól az Egyesült Államok sem fogja tudni függetleníteni magát.

Ugyanakkor mindez kihívásokat is rejt magában, különösen a környezetvédelmi célokat illetően. Az új szénhidrogénforrások kevésbé ösztönzik, hogy ezek súlya csökkenjen az energiafelhasználásban, a megújuló energiaforrások szerepe pedig növekedjen. Az adó- és beruházási

¹⁷ Global Ten: Marwan Muasher – Katherine Wilkens: Awakening to a New Arab World.

¹⁸ Global Ten: David Burwell – Deborah Gordon: Managing the Unconventional Oil and Gas Bonanza.

politika alakításával a kormánynak meghatározó szerepe van abban, hogy a szénhidrogénektől való függőség csökkentését is előmozdítsák, ami környezetvédelmi célok mellett a hosszú távú amerikai stratégiai érdekeket is szolgálja.

A fordulópont: az együttműködő rakétavédelem¹⁹

Az európai rakétavédelmi program, amely a potenciális közel-keleti fenyegetés semlegesítésére irányul, jelenleg az amerikai–orosz kapcsolatok egyik legkényesebb pontja, ám lehetőséget is rejt magában. Az Obama-adminisztráció talán legjelentősebb, az európai biztonságot közvetlenül érintő kezdeményezése az európai adaptív megközelítés nevű program, amelynek keretében idővel Lengyelországba és Romániába is telepítenének amerikai elfogó rakétákat. A tervet azonban komoly viták forrása Moszkvával, mivel az orosz vezetés szerint a rakétavédelmi rendszer az orosz katonai képességek hatékonyságát is fenyegetheti. Amennyiben sikerülne megállapodni Moszkvával az együttműködés kereteiről, az jelentős lökést adhatna az amerikai–oros, illetve a NATO–oros kétoldalú kapcsolatoknak, elősegítve a bizalom erősítését az érintett államok között, valamint az együttműködés fokozását más stratégiai fontosságú területeken.

Míg Moszkva olyan rendszer létesítését fogadja el, amely lényegében közös NATO–oros irányítást jelentene a rendszer működésében, addig az Egyesült Államok egy lazább, elsősorban információ-megosztásra épülő integrációban érdekelt. Az eddigi együttműködésre vonatkozó javaslatok a fenti nézőpontokat igyekeztek integrálni, ám az ellentéteket továbbra sem sikerült áthidalni. Noha Obama jelezte korábban, hogy újraválasztott elnökként nagyobb engedményekre lenne hajlandó, kérdéses, hogy az újraválasztott Putyin elnök mennyiben lesz érdekelt a kompromisszumban.

Egy új barátság: indiai–amerikai kapcsolatok²⁰

Az Egyesült Államok és India erősödő stratégiai partnersége az elmúlt évtizedben meghatározó jelentőségű volt az ázsiai stratégiai környezetben. Az Egyesült Államok számára a partnerség legfőbb értékét nem annyira a konkrét együttműködés eredményei, sokkal inkább önmagában India megerősödése jelenti és jelentheti hosszú távon, mint egyfajta természetes ellensúly Kína növekvő ázsiai és globális hatalmával szemben. India és az Egyesült Államok érdekei a meghatározó ázsiai biztonsági kérdésekben továbbra is jelentős mértékben korrelálnak egymással, emellett Indiát demokratikus politikai rendszere a washingtoni döntéshozók szemében mintegy természetes partnerré teszi az Egyesült Államok számára. Indiának pedig gazdasága modernizálásához és a regionális stabilitás biztosításához van szüksége arra, hogy kiegyensúlyozott és gyümölcsöző kapcsolatot ápoljon az Egyesült Államokkal.

Mindemellett számos regionális biztonsági kérdésben és gazdasági kihívásban jelentős különbségek vannak az amerikai és az indiai érdekek között. India komoly befolyással bír az afganisztáni és a pakisztáni konfliktusra, valamint kereskedelmi kapcsolatai révén Iránra. E pozícióból kifolyólag Washington számára megkerülhetetlen tényező lesz Újdelhi együttműködésének biztosítása, ami továbbra sem lesz könnyű feladat, tekintettel olyan érdekütközésekre, mint Kasmír kérdése a pakisztáni kapcsolatokat illetően, vagy az iráni olajimport Irán esetében. Hasonlóképpen nem várható, hogy az olyan globális kérdésekben, mint a környezetvédelem vagy a kereskedelmi kérdések, Washington és Újdelhi álláspontja erőteljesen közeledne a következő években.

¹⁹ Global Ten: Dmitri Trenin – James F. Collins: The Game Changer: Cooperative Missile Defense.

²⁰ Global Ten: Ashley J. Tellis: A New Friendship: U.S. – India Relations.

A demokrácia-terjesztés felélénkítése²¹

Az elmúlt évtizedek amerikai külpolitikájának központi eleme volt a demokrácia terjesztése. A Bush-adminisztráció demokráciaterjesztő politikájának kudarcai után az Obama-kormányzat jelentősen visszavett a demokráciaexport promócióján. A demokrata adminisztráció meglehetősen ambivalens módon viszonyult a kérdéskörhöz az elmúlt években, amiben persze meghatározó szerepe volt a Bush-adminisztráció nehéz örökségének is. A demokratikus politikai rendszer modellje terjedésének visszaesésében az elmúlt években azonban több tényező is szerepet játszott.

Az 1980-as és 1990-es évek ún. demokratikus pillanata már a múlté, a 2000-es években számos autokratikus rezsim – Kína, Oroszország, Venezuela – sikeresen stabilizálta hatalmát. Az arab tavasz ugyan mutatott reménykeltő jeleket a közel-keleti térség demokratizálódására, ám egyelőre több mint kérdéses, hogy mennyiben válnak valóra ezek a várakozások. A demokráciát előnyben részesítő Nyugat – mindenekelőtt az Egyesült Államok – komoly hitelességi problémákkal küzd a kérdést illetően a terrorizmus elleni háború, az iraki háború, a gazdasági válsághoz kapcsolódó belpolitikai tehetetlenség fényében. Az új, sikeres kihívók, mint Kína és Oroszország életképes alternatívát látszanak mutatni. Emellett növekvő számú nem demokratikus állam, különösen a volt Szovjetunió területén és részben a Közel-Keleten, egyre több akadályt gördített a demokratikus intézmények erősödése elé.

Amennyiben az Obama-adminisztráció erősíteni kívánja a demokratikus intézmények terjedését anélkül, hogy hasonló csapdába lépjen, mint a Bush-adminisztráció, a következő területeken szükséges előrelépnie. Az adminisztrációnak, benne különösen az új külügyi apparátusnak, kezdettől fogva építenie kell a korábban felhalmozott intézményi tudásra és tapasztalatokra ezen a téren, hogy ne kerüljön hosszú időbe az intézmények és mechanizmusok kiépítése. Ezzel összefüggésben az előző elnöki ciklus alatt elindított programokat – mint a nyílt kormányzati partnerség, vagy az internet szabadságára irányuló erőfeszítések – folytatni szükséges. A nyugati demokráciáknak tovább kell bővíteniük kapcsolataikat az olyan feltörekvő demokratikus államokkal, mint Brazília, India, Indonézia vagy Törökország. Az adminisztrációnak hatékonyabban kell válaszolnia azokra az ellenséges lépésekre, amelyek a demokratikus intézmények ellen irányulnak. A fentiek tekintetében kulcsfontosságú lesz, hogy sikerül-e olyan átfogó politikát kialakítani a Közel-Kelet vonatkozásában, amely elősegíti a demokratikus átmenetet. Végül összességében nagyobb koherencia és következetesség szükséges a demokráciaterjesztéssel összefüggő amerikai politikában.

A sárkánytánc: az amerikai–kínai biztonsági együttműködés²²

Kína katonai képességeinek erőteljes növekedése minden jel szerint a következő években is folytatódni fog. Az Egyesült Államok és Kína között egyfajta klasszikus „biztonsági dilemma” játszódik le az egymás szándékai felőli bizalmatlanság és az ezzel párosuló fegyverkezés tekintetében. Az amerikai vezetés az ebből fakadó kockázatok elhárítására már a Bush-adminisztráció idején jelentősen bővíteni kívánta a kétoldalú konzultációkat katonai-stratégiai téren. A párbeszéd erősítésére irányuló washingtoni erőfeszítések azonban eddig kevés eredményt hoztak.

Kína elsősorban az Egyesült Államok konvencionális katonai fölényétől tart, noha e téren az utóbbi években csökkentette a két ország közötti szakadékot. Míg az Egyesült Államok a haditengerészet és a légierő mellett az olyan nagy hatótávolságú, gyorsan bevethető fegyverek fejlesztésére helyez nagy hangsúlyt, mint a hagyományos azonnali globális csapásmérés (Conventional Global Prompt Strike), addig Kína az úgynevezett zárási és megközelítés ellenes (Anti-Access, Area-Denial, A2/AD) képességek fejlesztésére koncentrál, mint a hadihajók, repülő-

²¹ Global Ten: Thomas Carothers: Reenergizing Democracy Promotion.

²² Global Ten: James M. Acton: The Dragon Dance: U.S. – China Security Cooperation.

gép-hordozók ellen bevethető ballisztikus rakéták. Kína emellett ugyanúgy aggodalommal figyeli a térségben végbemenő amerikai rakétavédelmi fejlesztéseket, mint Oroszország a hasonló amerikai telepítéseket Európában.

A biztonsági dilemma feloldására elengedhetetlenül szükség lenne a két nagyhatalom közötti stratégiai párbeszéd elmélyítésére. Ebben mindkét fél és az egész térség is érdekelt lenne, hiszen a jelenlegi trendek változatlan folytatódása elég nagy valószínűséggel magukban hordozzák valamilyen incidens bekövetkeztét, aminek súlyos következményei lehetnek. A dialógosnak fel kellene ölelnie a katonai képességek teljes spektrumát, hiszen az eddigi gyér információcserék is elsősorban a nukleáris fegyverekre, rakétavédelemre és az űrbeli technológiákra koncentráltak.